

TATAROZÓ MUNKÁLATOK

A Comenius □-ban 1912. november 22-én
előadta:

SZALAY KÁROLY tv.

BUDAPEST, 1912.
ELEK LIPÓT tv. KÖNYVNYOMDÁJA, V., DOROTTYA-UTCA 14



Még novicius szabadkőműves voltam, mikor azon célból, hogy a hajlamaimnak s szerény tehetségemnek megfelelő munkateret megválaszthassam, tájékozódni kívántam közelebről, a szövetségnek azon időbeli szellemi tevékenységéről. Mint legilletékesebb kutforráshoz, a Symb. Nagyp. szokásos „Évi jelentés”-eihez fordultam, mint amelyekben minden, azévi jelentősebb mozzanatnak lehetőleg hű s hozzá tömören összefogható képét találhatjuk meg, amelyhez tehát egyáltalán nem férhet semmi kétség. Így jutott kezembe egyelőre a felvételemet megelőzőtt négy évnek (1899-1903) jelentése, melyeket áttanulmányozván, mondhatom, hogy kevesebbet tudtam az általam választandó munkateret illetőleg, mint akkor, amidőn a sötét szobában testamentumomat aláírtam.

Azt láttam ugyanis, hogy a hazai szkség ez utóbbi négy év alatt 45, illetve 56 működő páholyban 1361 téma felett tartott érdemleges munkát – nem számítva ide a pusztán ismertető, oktató és ünnepi előadásokat – s hogy ezekben, a tudományos és gyakorlati élet minden elképzelhető kérdése, ha nem is földolgozva, de legalább érintve volt és pedig anélkül, hogy egy domináló vezérelv vagy eszme, avagy gyakorlati célra, törekvésnek halvány nyomát is felfedezhettem volna. Őszintén megvallom: gondolkodóba, estem s olyanformán éreztem magamat, mint az az ember, aki egy óriási rengetegbe

téved, vagy nyílt tengeren egy darab deszkán várja a szabadulást nyújtó partok feltűnését. Aztán – mit is tehettem volna egyebet? – neki vágtam az irdatlan rengetegnek s a kezem ügyébe került szksi munkákat sorra vettem s kezdtem beledolgozni magamat a szksi eszmekörbe, már t. i. annyiban, amennyiben egy mértani pont körül egyenlő távolságban elhelyezkedő pontok által leírt körvonalról egyáltalán beszélni lehetett.

Igazában akkor kezdett azonban a fejem fonni, mikor azokat a szksi kis füzetkéket egymásután lemorzsolgattam s most már nem a puszta munka címeiből, hanem magukból a munkákból is meggyőződhettem, hogy egy olyan félig tudományos, félig műkedvelő, de főként szónokias sallangokkal lényegét pótolni igyekvő irodalmi szérúre kerültem, amelyen, úgy láttam még trieur nem dolgozott s így a tiszta buzaszemek egy halomban heverték, a vadlencse, konkoly, szerbtövis magvaival s megvallom, hogy arra gondolni se mertem, hogy én ezeket osztályozni s belőlük bizonyos rendszert alkotni csak meg is kíséreljem. Otthagytam tehát őket, ahol találtam s beláttam, hogy legjobb lesz nekem csak a magam esze után indulnom s a magam útján mennem, amit mai napig követek is.

Szövetségünknek u. n. kontemplatív korszakában történt még velem, amit itt elmondottam; de mindjárt itt is hozzátehetem, hogy különbül ma se vagyunk, amikor szövetségünk 74 páholyában s 8 szks körében évenként legalább is 3-400 különböző thémáról folyik, úgy mondott érdemleges munka s az így felölelt kérdések száma 10 év alatt sok-sok ezerre rug. Hogy ez a nagy munkabőség a szkssnek, a mindig újabb meg újabb témákat felvető étettel való élénk kontaktusát is igazolja: elismerem; de a sokféle való kapkodással járó eredménytelenséget is határozottan e szerteágazd munkásságnak kell tulajdonitanunk.

Nem szeretném, hogy valaki félreértse jelen szavaimat. Nem lekicsinylése akar ez lenni a magvetők és úttörők becsületes s fáradságos munkájának, akik bizo-

nyara legértékesebb javaikkal igyekeztek szolgálni a királyi művészet fenséges céljait és pedig az akkori idők eszméaramlatainak megfelelően s azzal a szksi tartózkodással és körültekintéssel, mely nélkül talán szövetségünket létföltételeiben is veszélyeztették volna. Adassék meg minden elismerés ezért e ttv.-einknek, de ne hallgassuk el azért azt sem, hogy hazai szkségünknek, úgy látszik, eredendő bűne volt s talán marad is mindig, hogy egy csapásra terelődni nem tudunk se gondolkozásunkban, se gyakorlati ténykedésünkben. Már pedig enélkül szövetségünk sohase válhatik a társadalom igazán értékes s számottevő faktorává. Hogy pedig a gondolkozásbeli egység alatt nem egyformaságot s ezzel járó szűrkéséget, hanem csupán egységes, tudományosan megalapozott világnézetet értek: felesleges hangsúlyoznom is.

Hogy egy efféle, egységes világszemlélet s ennek megfelelő egységes gyakorlati aktivitás számarányunk növekedésével egyenes arányban növekvő nehézségekbe ütközik, mindenki beláthatja, de ez nem lehet ok arra, hogy minden lehető el ne kövessünk e legfőbb retardáló körülménynek szövetségünkbeli való eliminálására. Erre pedig egyetlen hathatós tényező csak a szksi önművelés s megfelelő szksi oktatás szervezése s keresztülvitele lehet.

Már pedig ha szövetségünk szellemi munkásságát ezen szempontból vizsgálat alá vesszük, ma is azt kell mondanunk, hogy az csaknem épen oly szétfolyó, sokatmarkolni akaró, mint ezelőtt 10-12 esztendővel s a mi feldolgozás alá kerülő témáink beszélő számai sok mindenről tájékoztatnak bennünket s szövetségünk nem egy betegségi tünetének adják meg pontos diagnózisát. Egy tudományos akadémia büszke lehetne rá, ha tagjainak munkássága ekkora tág terét ölelné fel a tudományos kérdéseknek, pláne ha a vizsgálódás konkrét eredményeinek reális értékét csak a dilettantizmus s nem az elfogulatlan, objektív kritika szemüvegén át néznénk.

Sajnos, de való, hogy *a mi szellemi munkásságunk túlnyomó részének tényleges értéke ma is mélyen alatta marad a csak közepesnek minősíthető eredménynek is.* A sok zengzetes szóval elmondott, vagy megírt munkákból alig marad valami a komoly, kritikai rosta fenekén s az is, ami megmarad, túlnyomó részében nélkülöz minden eredetiséget s inkább is a tudomány komoly műhelyeinek munkaasztalairól lehullott s több-kevesebb ügyességgel feltálat s körülgarnirozott morzsáknak tekinthetők. Ami pedig eredeti, az nem illik a mi eszmes munkakörünkbe s hogy még így is táplálék gyanánt szolgálhattak és szolgálhatnak: nem egészen válik dicsőségére szövetségünk szellemi életszükségletének. A kritikai szemle elsősorban annak megállapítására vezet, hogy szövetségünk szellemi munkaköre, amely nagy felületre terjedő, épen annyira sekélyes is, mint a tavaszi áradások árterének vize s a termékenyítő iszaplerakodás csak elvéve s nagyon kis mértékben állapítható meg. Enemű munkásságunk eszmetermelése általában szegényesnek mondható, számtalan ismétlésekkel átítatott, rendszertelen és céltudatosságot nélkülöző; olyanféle, mint mikor a kairói el Azhar 3000 n-méternyi nagy termében álló 380 oszlop tövében ugyanannyi ulema magyarázgatja, helyesebben recitálgatja a Korán passzusait a hallgatók előtt, bábeli hangzavar közepette. Tervszerűtlen, ötletszerű témaválasztás, felületesen feldolgozott tudományos anyag, inkább is hangulatkeltésre szánt, kenetteljes írási s előadási modor, sok jelszó, kevés lényeg; több lelkesedés, mint értelmi meggyőzés, nagy általánosságok, elenyésző konkrétum; olykor unalmaságig menő szakszerű részletezés s ugyszólva teljesen közömbös tárgy; egy-egy felkapott napikérdésnek több-kevesébbé szellemes variálása, egy kis suba alatti politizálás s vakmerőnek látszó kiruccanás a vallásfelekezeti kérdések terére, egy halom humanitárius alkotás létesítéséről s fenntartásáról szóló épületes információ s *captatio benevolentiae*: ím, ezekben merül ki, vagy határozódik a mi szellemi működésünk komplexuma,

melyet én sehogyse tudok összeegyeztetni egy igazán nagy célok előkészítésére és megvalósítására hivatott komoly intézmény élethivatásával. Dicséretes kivételt képez ezen általánosítás alól egynéhány fiatalabb páholyunk munkássága, melyek már megalakulásukkor világos programot írtak zászlóikra és pedig szociális, természettudományi, antiklerikális, vagy nemzetgazdasági, népművelési irányzattal s amely programjuk mellett több-kevesebb következetességgel, eredetiséggel és szívóssággal híven igyekeznek is kitartani s megfelelő sikereket érnek el.

Páholyaink nagyobb tömege azonban folyton tapogatózik, újabb meg újabb témákat keres, vagy korábbi filantrópikus alkotásait tatarozgatja, kontemplál, vagy a napi eszmeáramlatokkal bíbelődik; egyik-másik meg begubózva magát saját szkszi erkölcsi öntudatába s egyéninek mondható eszmekörébe: a maga szakálára csinálja szkszi munkásságát s ugyyszólva kizárólag a saját tengelye körül forog, mit se törődve a szksség egyetemes céljaival s együvértározásunk gondolatával.

Abból a szempontból tekintve a dolgot, hogy bárminemű szellemi foglalkozás tagadhatlanul értelmi szaporulatot is jelent egyúttal, hiba lenne szövetségünk rovására írni a műhelyeink által bejárt, félig tudományosnak is mondható munkatereken való, jóakarátú kalandozást. Mert hiszen elvégre is nyereségnek kell már magában azt is tartanunk, ha munkáinkon tájékoztatni igyekszünk a ttv.-eket korunk komoly, tudományos mozgalmairól, a forrongásban levő eszmék lassú térfoglalásáról, tisztulásukról, vagy útvesztőbe való tévedésükről s kiváltképen helyénvalónak kell mondanunk ezt akkor, amikor tagjaink túlnyomóan nagy részének, épen élethivatásukból kifolyólag, sem idejük, sem alkalmuk nincs arra, hogy korunk uralkodó, vagy kialakulóban levő tudományos világnézetéről más utón tudomás! s ezzel együtt okulást is szerezzenek. Más szavakkal: *a folytonos tanulás és tanítás elsőrendű szkszi kötelesség s erre főként a szkseknek van malhatlan szükségük,*

mint akik hivatásszerűleg arra szentelik magukat, hogy sok-sok ezer, sőt százezernyi embertársaik gondolkozásának és cselekvésének határozott irányt jelöljenek.

S ezen a ponton hangsúlyoznom kell, hogy aszkzi tanulás és oktatás kérdését nem lehet, nem szabad a dilettantizmussal egyjelentőségűnek venni, mintahogyan az élet maga is a legridegebb realizmus lévén: csakis koncentrált értelmi erővel s erős meggyőződésekkel s ebből eredő elhatározásokkal s cselekvésekkel irányítható. S joggal feltételezhetjük ugyan, hogy az, akit szövetségünk kebelébe felvettünk, már eo ipso is megfelelő értelmi cenzus alapján zörgetett ajtóinkon, sőt egyenesen a törekvéseinkkel való szellemi rokonság révén állott be sorainkba, mindazonáltal komoly tapasztalatok igazolják, hogy a szkzi oktatás minden tv.-re nézve föltétlenül szükséges, sőt egyenesen nélkülözhetetlen s annál inkább, mert hiszen a mi sokféle munkaterről rekrutálódó szövetségünkre nézve egyenesen életkérdés az, hogy a tudomány különböző forrásaiból táplálkozó intelligenciánkat egységes szkzi meggyőződés s világ-felfogás hassa át. A mi sokfejű és sokféle észjárású társaságunk époly kevésbé nélkülözheti az egységes világnézetet s az ezen alapuló, szigorúan megszabott taktikát, mint bármely más politikai, vagy társadalmi, avagy tudományos közület s a mi tagjainknak sokoldalú tudása és tapasztalata csakis az esetben jelenthet ránk nézve igazi értéket, ha azt megfelelő munkatereken és viszonylatokban tudjuk egységes céljaink érdekében sorompóba állítani.

Már pedig ezen nézőpontból tekintve szövetségünk fentebb érintett szellemi munkásságát, határozottan megállapíthatjuk, hogy abban *aránytalanul nagyobb az ötlet-szerűség és rendszertelenség, mint a céltudatos és következeteselőrejutás, céljaink megvalósítására.* Azt mondhatná valaki, hogy az étellel benső kontaktusban állani kívánó szkzséget nem lehet katonai, vagy iskolai disciplina alá állítani s egy előre megállapított tudományos vagy gyakorlati elvnek tűzön, vizén keresztül való megvalósítá-

sára, hogy úgy mondjuk, bedresszírozni. Készséggel elismerem s magam is vallom, sőt egyenesen károsnak tartanám, ha szövetségünk dogmatikus elvek szellemében próbálná meg tagjait odavezényelni a legtöbbször kifogástalan theóriák ellenére alakuló élet kritikus pontjaira, hol a különben teljesen kifogástalan elvek embere szemben találná magával az élet számos oly jelenségét, a tömeglélek olyatén spontán megnyilatkozását, mely ellen a sikerre való legkisebb kilátás nélkül vethetné fel saját legszentebb szksi meggyőződését is, nem lévén adva az annak érvényesülésére okvetlen megkívántató milieu és létföltételek.

De amikor ezt készséggel elismerem, azt is állítani merem, hogy *a szkség nem fog mindaddig érdemleges kultúrfeladatot betölteni, amíg minden félreértést teljesen kizáróan le nem szögezi korunk tudományosságának megfelelő pozitív világnézetét s ezt tagjainak egyetemes számával nem approbáltatja és accipiáltatja legalább is oly mértékben, hogy ez által egységes kezdeményezések és akciók sorsa legalább a szövetség keretein belül biztosítva legyen.*

A mi százfélé folyó munkásságunk azért nem jelent reális kulturérteket, mert híjával van az egységes világszemléletnek s az ebből eredő közös meggyőződésnek, ami nélkül pedig a különben önmagukban teljesen értékes eszmeharcok, vagy gyakorlati kezdeményezések is mihatmrabb meddökké válnak s önmaguktól elcsenevészesednek. Mi, magyar szksek, az élet óriási harcmezéjén szüntelenül apró, önkéntes csapatokkal operálunk, melyek előbb-utóbb elhullanak, vagy feloszlanak s még akkor is, mikor – legalább látszatra – egységes hadoszlopban vonulunk fel, taktikánk hajótörést szenved, vagy a vezéreink határozatlansága, opportunizmusa, vagy az egyes hadsorok bizalmatlansága s ebből eredő lanyhasága miatt. Csattanó példa erre legutóbbi campagneunk is, az általános választójog ügyében! S hogy ez váratlanul annyi dissonanciát idézett elő, megint csak annak tulajdonítom, hogy szövetségünk egyeteme ma

sincs kellően tájékozódva e hazánkra, nemzetünkre nézve életkérdést képező kérdés felől; nem abban az értelemben, hogy mit értsünk ez alatt, hanem abban, hogy esetleges megvalósulása csakugyan a népjogok kiterjesztését fogja-e jelenteni, vagy esetleg retrográd és reakciós törekvések zsilipjét fogja-e felnyitni, ős ellen-ségeink malmára hajtva a vizet.

Pedig hát ezt a kérdést ugyancsak feldolgoztuk évek során át, de úgy látszik, hogy a taktika kérdésében nem tudtunk megegyezni, mert ehhez hiányzott a megfelelő politikai képzettség és élelmesség in capite et membris. Már pedig megfelelő szkszi közszellem és közös meggyőződés nélkül csakis lavírozásról lehet szó s nem nyilegyenességü haladásról egy kítűzött cél felé. Igaz, hogy néha ennél többet tenni se lehet.

A szellemiek terén való örökös tapogatódzásunk mellett, illetve azzal párhuzamos vonalban, minduntalan szemünkbe ötlük *a megkívántató központi irányítás labilis volta s olykor túlságosan is opportunisticus kezelése*. Ide s tova 7 éve annak már, hogy egyik szkszi munkámban* szorgalmaztam megfelelő központi szervek létesítését oly célból, hogy azok útmutatása alapján az állami és társadalmi életünket közvetlenül érintő kérdések tudományosan és gyakorlati kivihetőség szempontjából preciziroztatván, azok munkába vételére egyöntetű mozgalom indíttassék összes műhelyeinkben. S mert a Szövetség-tanácsot, épen alkotmányyszerü hatáskörénél fogva, már ekkor se tartottam erre alkalmasnak, azt javasoltam, hogy szerveztessék egy központi, megfigyelő bizottság, melynek hivatása volna nyilvántartani s számbavenni minden tudományos és társadalmi mozgalmat, felkutatni a társadalmi fonákságok, visszaélések kútforrásait, figyelemmel kísérni a megvalósításra előkészített s megérett társadalmi törekvéseket, szemmel tartani a felekezetek országos törvényeinkkel ellenkező térfoglalását, szervezni a felnöttek, munkások, földmivelők továbbképzését, szks

* „A szabadköművességtársadalmi feladatai”. Budapest 19 05

szellemben befolyásolni a főiskolai ifjak önművelésének ügyét s támogatni az ezekből kikerült, állástkereső ifjak nehéz életküzdelmét s mindezek céljából közös munkára felhívni úgy a szövetség műhelyeit, valamint a már meglévő, vagy ezután szervezendő profán társulásokat. Azt kívántam ezzel már akkor elérni, hogy a Np. közvetlen felügyelete, esetleg vezetése alatt, különböző tudományos politikai, szociális, pedagógiai, népnevelési, antiklerikális s humanitárius, központi szervek létesüljenek, melyekbe megfelelő szakférfiak, legfeljebb 3-5 vezényeltetvén, ezek szakavatott s éber gondoskodásával szövetségünk egészében s műhelyenként mindenkor megkaphassa a kellő útmutatást, a kivitelre épen megért kérdések egyetemes s egyöntetű munkabavételére. Máig fájjalom ezen indítványom sárbaesését, dacára annak, hogy egyik-másik gondolatom azóta némileg konkrét alakot nyert is. Én ugyanis az egész szksséget akartam angazsálni felvetett eszmém megvalósításánál s nem egyes páholyok vállára rakni a felállításukkal s fentartásukkal járó már-már elviselhetetlen terheket, aminek aztán természetes következménye az lett, hogy egyes kulturális vagy humanisztikus alkotásaink vagy teljesen megbénítják az u. n. protektor páholyokat, vagy pedig elcsenevésztesítik a jól kifundált, de kellő segílyt nélkülözni kénytelen intézményt. Csinált ugyan később a Np. valami efféle központi szervezetet, az u. n. np.-i irodalmi bizottság létesítésével, melynek a szövetségi műhelyek egy azon eszme ügyében való munkára serkentése lett volna a célja, de hogy mi különbség volt e közt s az én tervem között, elég annyit felhoznom, hogy ez a bizonyos irodalmi bizottság 4-5 év alatt alig tartott ugyanennyi ülést s szövetségünk munkásságának irányítására alig mutathat fel figyelmet érdemlő eredményt is. Pedig hogy mit jelentene az ma is, ha ezek a központi szervek ott tartanák kezüket társadalmi életünk ütőerén s állandó kontaktusban állva a Np.-al azt informálnák s a műhelyek munkásságát irányítanák: azt hiszem, nem szükséges bővebben indokolni azoknak,

akik a szkséget igazán élő és éltető intézménynyé szeretnék tenni. Azt pedig talán mondanom is felesleges, hogy ezek a központi szervek legkevesébbé sem érintenék az egyes páholyok önálló kezdeményezési jogát s autonóm munkakörét?!

Sőt azt hiszem, hogy más irányban is kedvezően befolyásolnák a pp. közötti szellemi érintkezést s ezek együttműködését. Az által ugyanis, hogy koronként megfelelő konkrét eszméket vetnének fel a szövetségben feldolgozás végett, lehetővé tennék ez eszméknek többoldalú, alapos megvitatását s ezzel apasztanák számos p.-ban a pusztán vegetáló munkák számát, amikor igazán mondvá, csak azért vesznek fel valami munkathémát, hogy dolgozni láttassanak. Mennyivel értékesebb munkát lehetne végezni, ha egy-egy felvetett kérdés felett egyszerre 10-20 műhelyben indulna meg az eszmecsere s esetleg a központból kiküldött szakemberek adnák meg a fenforgó kérdés feldolgozásához szükséges útbaigazítást és alaphangot! Ez esetben szívesen látnám a munkanapok számának csökkentését is, semhogy az ugynevezhető szimultán munkákkal a páholytagok komoly érdeklődését egyre jobban veszélyeztessük.

S ha már idáig jutottam témám feldolgozásában, nem térek ki azon kényes kérdés taglalása elől sem, amely a *páholy munkák látogatottságának egyre ijesztőbbé váló hiányosságát illeti*. Nincs miért szépítenünk a ridep valóságot s bátran kimondhatjuk, hogy a páholyok intenzív élete erősen hanyatlásnak indult országszerte. Nap-nap után felhangzik a panasz pár száz tagot számláló páholyokban is, hogy a ttv. minden komolyabb ok nélkül elmulasztják a munkákon való részvéteit. Azt hiszem, hogy a kényelmi szempontok mellett nagy része van e szomorú jelenségben a kellő érdeklődéskeltés hiányának épen úgy, mint a szksi kötelességteljesítés iránti érzék eliómpulásának is. Igen sok tv., azt hiszem, mindjárt a felvételt követő egy-két munkán arra a meggyőződésre jutott, hogy nem találta meg a páholyéletben azt, amit keresett s vagy nagyon is komolyan s értelmi

körét túlhaladónak ismerte fel az itt művelés alá vett kérdéseket; vagy, ami talán gyakoribb eset: nem lelte fel épen azt a munkatért, amelyre profán korában lelki szükséglete hajtotta; s mert a megfelelő kioktatás elmaradt, vagy a lényeg helyett merő formalitásokra szorítkozott: időnekelötte szárnya szegetett lelkesedésének s az érdeklődés helyét hideg közöny váltotta fel. Bármelyik eset lett légyen azonban oka az illetők páholy-munkából való elmaradozásának, ezért a felelősség ugy a páholyok vezetőségét, valamint az elmaradozó páholytagokat egyaránt terheli. Én legalább teljesen érteni tudom, ha egyes újonnan felvett ttv. a felvételüket követő 3-4 munkán, esetleg épen olyan témák taglalását hallván csak, amelyek talán ismeretkörükön vagy teljesen kívül esnek, vagy rajok nézve teljesen közönyösek: elvesztik fogékonyságukat, lelohad lelkesedésük s mert hiányzik a megfelelő útbaigazítás, az előismeretek lelkiismeretes s bizalmatgerjesztő közvetítése: szépen odáballanak körünkből, vagy legfelebb a fehér aszóra szorítkozik részvételük.

Nagy hiánynak tartom azt, hogy *az egyes pp. nem gondoskodnak az újonnan felvett ttv. kellő bevezetéséről a szksi eszme- és munkakörbe, nem bocsátanak rendelkezésükre megfelelő tájékoztató munkákat, nem rendeznek előadásokat*, amelyek segélyével nemcsak felkeltenék s ébren tartanák érdeklődésüket, hanem kellő támogatás mellett arra is fellelkesítenék, hogy maguk is cselekvőleg vegyenek részt szksi gondolkodásuk felépítésében. S én részemről nem találnám helyén kívül valónak, ha az újonnan felvett ttv.-ket, pár hónappal felvétetésük után, rábírnók egy munkában való aktív részvételre az ismeretkörüknek s foglalkozásuknak leginkább megfelelő tárgykörből s ezáltal mintegy alkalmat adnánk nekik, hogy mint egy székfoglalóban számot adjanak azon indító okokról, amelyek őket társaságunkba vezették. Kiszámíthatlan erkölcsi haszonnal járna efféle dolog ugy az egyes ttv.-re, valamint magukra a pp.-ra is s bizonyára közelebb hozná egymáshoz mindkét felet s

lehetővé tenné a felvett ttv. kellő értékesítését s megfelelő munkakörbe való beosztásukat is. Mert e tekintetben ma úgy állunk, hogy egy pár éven át azt se tudjuk, hogy egyik-másik tv.-ünkben milyen becses erkölcsi vagy szellemi értéket nyertünk, mert az anyagi gyarapodásról úgyszólván egyre kevesebbet észlelhetünk s ennek számontartása különben is teljesen kívül esik mérlegetlünk körén; ami különben természetes is.

Én legalább régóta azt tapasztalom s más páholyokról is oly információkkal bírok, hogy azok a hangzatos ígéretek, melyektől a kutatók jelentései olykor valósággal csengenek, a legtöbb kereső által csak elenyésző percentben váltatnak be s épen ennek tulajdonítom aztán az egyre növekvő szürkeséget, mely páholyéletünket ijesztő mérvben ellepi s mindnyájunkat a legkomolyabban gondolkodóba ejt. Hogy kincstárainkat nem veti fel az anyagi gyarapodás s hogy fényes, vagy legalább is produktív talentumok nem versengnek egymással szkszi babérokért, még csak érteni tudom, vagy legalább is menteni vagyok hajlandó, azt azonban, hogy a nagy reményekkel felvett ttv. alig pár munkán való megjelenés után egyszerűen eltűnnek körünkől, csakis azzal vagyok képes némileg megmagyarázni magamnak, hogy az illetők legnagyobb része nehezebben határozza el magát a munkáinkon való részvételre, mint a megszokott napi, vagy heti alsós- és tarokkpartikról való elmaradásra.

Arról meg nem is szólok, hogy szövetségünk műhelyei lazább érintkezést tartanak fenn egymás közt, mint – hogy rossz példát említsek – szegény török testvéreink éiet-haláltusában álló hadtesteit s épen ezért jóval kevesebbet tudunk is egymás munkásságáról, mint a vérontásba fúló balkáni eseményekről. S kinek juthat eszébe egy ilyen széttagolt hadseregtől, mint amilyen a mi szks szövetségünk is, eredményes küzdelmet várni, mikor mi, nap-nap után egy fedél alatt dolgozó műhelyek is megelégszünk annyival, ha a konventionalismusból megküldött munkaprogrammokat udvarias figyelembevételrel tudomásul vesszük?! Aki nem sajnálja a fáradt-

ságot, csak egyetlen hónapon át is szemlét tartani a mi páholyházunkban kifüggesztett munkatábla programlapjai felett, méltán elcsodálkozhatik nem csupán a kalapács alá kerülő témák változatossága felett, hanem főként azon is, hogy mi minden felett ráérnek a szkszek eszméket cserélni s anélkül, hogy azokból csak egyetlen termékenyítő gondolat is megkapná s közös akcióra serkentené szövetségünk egyetemét.

Hát azt említsem-e, hogy éveken keresztül majdnem mindig ugyanazon testvéreket kell látnunk az előadó asztalok mellett s hozzá egyre ritkuló hallgatóság körében s arról, hogy szövetségünk nagy tiszteletben álló, u. n. viharedzett honorráciorai a köznek is juttatnának tudásuk és tapasztalataik gazdag tárházából: csak a legritkább esetekben szerezhetünk meggyőződést?! Nem szemrehányás, sem nem számonkérés ídván lenni ezen észrevételem azokkal szemben, akik a múltban talán bőven kivették részüket a szksi oktató és alkotó munkából, vagy pedig a folytonos áldozatkészségből; de mégis különösnek kell tartanom, hogy sokszor épen a legkritikusabb kérdéseknél azokat nem hallhatjuk, akiket pedig már pusztán a közbecsülésben elfoglalt állásuk is útbaigazító, felvilágosító megnyilatkozásra kötelezne. Mert ne vegye zokon senki tőlem, de őszintén kimondom, hogy a páholy munkákon való alkalmi s ötletszerű felszólalásokat nem tekinthetem komoly s érdemleges szksi munkának, épen úgy nem, mintha valaki, talán más téren munkába vett szakszerű tanulmányából egy compendiosus részletet páholya elé hozni is szíveskedik. A szksség sui generis intézmény, világosan körvonalazott céllal és életszükségletekkel s aki nem ezek keretében fejt ki szksi munkásságot, az lehet nagyon kiváló jogász, orvos, tanár, kereskedő, vagy iparos, de nem lehet igazi szks, mert ehez elsősorban synthetizáló, összefoglaló, rendszerező képesség és képzettség szükségeseltetik s a legalaposabb szaktudás is csak annyiban számíthat megfelelő értékesítésre, amennyiben szövetségünk egyetemes nagy céljainak keretében aprópénzre tudja

váltani ismereteinek, tapasztalatainak nagy értékpapírjait s ez úton eszméink tisztázásához s érvényesüléséhez az egyetemes célt szolgáló konkrétumokkal járul.

Horatius mondja egyik költeményében, hogy „paulum distat inertiae celata virtus”; magyarul: „a véka alá rejtett erény alig különbözik valamicskét a tétlenségtől” s én úgy tapasztalom, hogy szövetségünkben is egyre szaporodik azon jelesnek kikiáltott szkszek száma, akiknek értékes szksi munkásságáról páholyaik bezárt keretein kívül alig bír tudomással is szövetségünk egyeteme. S ez a jelenség szellemi és anyagi téren egyaránt érezteti megbénító hatását. Közismert dolog, hogy az anyagi terheket is csaknem mindig ugyanazon áldozatkész ttv. hordozzák minden egyes páholyban s hogy fényesen situálnak tudott egyének legkevesebbet talán egyedül szksi célok előbbvitelére szentelnek. Persze, mert hiszen ezért még a nyilvánosság előtt kijáró hírlapi nyugtázásra se igen van kilátás s így annál könnyebben elmellőzhető a szksi kötelességteljesítés!

Ezen kérdéssel kapcsolatban említést kell tennem, ha csak röviden is, *a pp. anyagi viszonyairól s a rendelkezésre álló, elég tekintélyes összegek szksi célok szerint való felhasználásáról is*. Kétségtelen ugyanis, hogy *a szksség anyagi erői nem használtatnak fel a Szövetség egyetemes céljainak megfelelő módon, hanem száz meg száz apró csatornán úgy folynak szét, – különben magukban véve egészen kifogástalan és legális kezelés útján – hogy azokból legkevesebbet épen szksi eszményeket és elveket szolgálni hivatott alkotások s intézmények nyernek*, holott ezek is volnának annyira fontosak, mint filantropikus alkotásaink. Ilyen p. o. elsősorban a szabadtanítás felkarolása s hatalmas kiépítése, népkönyvtárak felállítása, népies iratok készítése stb. stb. Nem kicsinylem ugyan én azokat a humanitárius alkotásokat, melyek életrehívásával s fenntartásával filantropikus hivatásunknak kívánunk megfelelni s minden a jótékonyág útján felszárított könyút becses erkölcsi értéknek tekintek Szövetségünk társa-

dalmi követelésének lapján, de mégis azt vallom, hogy ennél életbevágóbb szempontok elsősorban Szövetségünk akcióképessé tevését követelik a mi anyagi erőink segítségével, melynek nyomán aztán nem alamiznaosztogatásról leend többé szó, hanem a becsületesen végzett munka becsületes honorálásáról, ami nem enyhülést nyújt a nyomor ellen, hanem végleg megszüntetni hivatott a nyomorúságot.

Az hiszem, nem csalódom, mikor azt állítom, hogy évenként sok s talán tíz- vagy százezrekre rúg az az összeg, amit páholyaink különböző filantropikus címek alatt a köz oltárára tesznek le; de, amíg úgy járunk el, mint eddig tettük, ezek az összegek mind egyre Végtelenebbekké válnak s utoljára fedezhetlenek lesznek s anélkül, hogy a köznyomornak csak egyetlen forrását is kikapaszthattuk volna véglegesen általuk. Az alamizna csak tovább élteti a nyomort, de a munkatér biztosítása s a munka tisztességes megfizetése a nyomort végkép száműzi a földről. Nektünk szks.-nek kizárólag ez utóbbira kell törekednünk filantropizmusunk gyakorlásánál s ezzel minden meg van mondva jelenlegi humanitárius alkotásainkat illető anyagi áldozatainkról. Ez alkotások már rég rászorultak egy alapos revízióra s ha egyesek hiúsági érdekeit közvetlenül nem érintenék: azt hiszem, régen bezárultak volna előttük anyagi forrásaink olykor vékonyka csurgói is. A társadalmi nyomor enyhítése s megszüntetése nem lehet szksi cél s annál kevésbbé, mert e nyomor legelső sorban a mi társadalmunk bűneiből, az osztályuralomból, rendi kiváltságokból, a latifundiumokból, holtkéz birtokokból, uzorakapitalizmusból s analfabétizmusból ered s amíg ezeket mi enyhítgetni fogjuk s retardáljuk mérges kelevényként való felpattanásukat: épen magukat e társadalmi bűnököt legyezgetjük s igyekszünk minél hosszabbra kinyújtani életük időtartamát. S tesszük pedig ezt akkor, amikor igazán szksi feladataink megoldása céljaira csak morzsákat juttathatunk Szövetségünk egyetemének.

Avagy mutassátok meg, hol van ma egy általános

szkszi propaganda-, jótékonyági-, irodalmi-, tanulmányi stb. alap a mi saját eszméink, céljaink előbbvitele és értékes tagjaink méltányos igényeinek kielégítésére, mialatt sok ezreink úsztak el oly intézmények létesítésére, melyek rövidesen a reakció bástyaivá váltak s ma ellenünk fordítják mérgezett fegyvereiket! Hol van egy hatalmas szks könyvtár, olvasó, egy profánjellegű társas-kör, ahol bármikor testvérekkel érintkezhetnénk politikai hitvallásbeli különbség nélkül? Sehol! ttv.! sehol!

Nekünk szks.-nek minden szellemi és anyagi erőnkkel egy becsületes, igazságos, a munka megbecsülésén felépülendő állami és társadalmi rend létrehozásán kell dolgoznunk, mert csak így remélhetjük eszményeinknek: a felvilágosodásnak, igazságnak és testvériségnek diadalát. Minden más törekvésünk víz-hordás a Danaidák hordójába.

Nem hallgathatok el itt különösen egy nagyon sokunk által érzett szükségét, mely egyrészt a szkszi önműveléssel, másrészt a szkszi szolidaritás érzetének ápolásával s ébrentartásával függ össze. Nem szorul bizonyításra, hogy korunk tudományos, művészeti, szociális eszmeáramlatai, a technika és orvostudományok korszakos felfedezései elsősorú tényezőként szerepelnek minden igazán művelt ember világnézetének kialakulásában. Ép ily világos az is, hogy főleg mi reánk, szkszekre nézve elodázhatlan, az ezek útján leszűrődő tudományos ismereteknek, legalább végső konzekvenciájukban való áttekintése s elsajátítása. Az is bizonyos, hogy az enemü ismeretek megszerzése közülünk a nagy többségre nézve, épen élethivatásunknál fogva alig elhárítható akadályokba ütközik, pedig épen nekünk szkszeknek lenne rája legnagyobb szükségünk. Azt pedig mondanunk sem kell, hogy a mi sorainkban elsősorú, tudományos szaktekintélyek állván rendelkezésünkre: ezek önzetlen és szíves kalauzolása mellett talán legjobban módunkban is állana ezek általános érdekű s közérthetőséggel bíró kalauzolása mellett pótolnunk mindazt, ami tudományosnak is mondható világfelfogá-

sunk kiépítése szempontjából úgyszólván mindnyájunkra nézve nélkülözhetetlennek is minősíthető. Mit jelentene például ránk, székesfővárosi szk. ttv.-re nézve is, az, ha havonként egyszer-kétszer összejöhetnénk páholyházunk nagy társalgójában egy-egy kiváló testvérünk ismeretterjesztő előadásának meghallgatására a k. nővérekkel együtt s eszméket cserélhetnénk oly kérdések felett, amelyek kellő megvilágítása és megértése különben mindvégig terra incognita marad legtöbbünkre nézve?! Mily haszna volna már pusztán annak is, ha legalább ily utón érintkezhetnénk egymással s a testvéri viszony-
nak élővé válását ily módon is elősegíthetnénk. Hiszen ma úgy állunk, hogy páholytestvérek is alig ismerik mindannyian egymást, más páholyba tartozók meg idegennél is idegenebbek egymásra nézve.

Hát azt említsem-e, hogy esetleg a vidékről feljövő testvéreink, hacsak nincs megfelelő ismeretségük a fővárosban, úgy kénytelenek itt eltölteni néhány napjukat, hogy egyetlen testvérrel se találkozhatnak, vagy el kell látoatniok az aznap épen munkát tartó valamelyik páholyba? Nem furcsa helyzet az, hogy a mágnás, a gentry, a tisztviselő stb. mind megtalálhatja itt a neki megfelelő társaságot az év bármely napján, az illetők társasköreiben, csak épen mi szksek nem tudunk össze-
verődni egy bizonyos bizalmas fészekben, ahol nemcsak mi, fővárosi ttv., hanem vidékről fellátogató testvéreink is barátságos pihenőre lelnének s egymással a személyes megismerkedés révén is bensőbb szellemi kapcsolatot teremthetnének? Igazán érthetetlen előttem, hogy nekünk ma sincs egy barátságos otthonunk itt a fővárosban, ahol maholnap az utcaseprők szervezete is társaskörbe verődik a kartársi együvé tartozás érzetének fejlesztésére és dokumentálására. Avagy talán csak mi szksek nem érezzük szükségét az egymással való közelebbi érintkezésnek? csak nekünk nincs tanulni valónk egymástól? csak bennünket választanak el társadalmi állásból eredő, vagy vagyoni viszonyokon s szellemi fensőbbségen alapuló különbségek? Hát azért, mert mi fővárosi

szkszek, mindannyian tagjai vagyunk valamelyik klubot alkotó, vagy kávéházban székelő társaságnak, nem volnánk képesek, legalább néhanapján, pár órát eltölteni magunk fajta szks egyének körében, már a puszt megismerkedés s tanulságos eszmecsereváltás céljából is? Csak bennünket nem találhatnak meg sehol, az ország távoli részeiből esetleg felkerülő szks testvéreink? Bizony mondom ttv., nem jól van így ez a dolog, amint van s nagyon itt az ideje, hogy gondoskodjunk e lehetetlen állapot megváltoztatásáról.

Fel kell említenem ez alkalommal még egy fontos szükségletet is, melynek kielégítése sok tv.-re hatalmas impulzust képezne a szövetségi eszme és minkakörbe való aktiv beilleszkedésre nézve. Értem a hazai szkség történetében, közelebről a saját páholya munkásságában való alapos tájékozódás szerzésének megkönnyítését, amivel ma csak nagyon kevés páholyban találkozunk. Azok az inkább is apologeticus jellegű művek, melyek a szkssegről közkézen forognak, nem szkszeknek íratnak s nem nyújtanak kellő bepillantást a páholyok benső, munkás életébe. Pedig ennek kellő formában való megismertetése bir legalább is annyi fontossággal, mint a különböző tanonc-, legény- és mester-káték ismerete s a már felvett ttv.-re nézve igazán életszükséglet, hogy már lehetőleg a munka küszöbén tisztán lássák és tudják mindazt, aminek szolgálatára magukat bona fide elkötelezték. A magyar szkség tömör, pragmatikus története, valamint irodalmának története is még mindig Írójára vár, nem a profán közönség, hanem a ttv. számára. A szksi tisztánlátáshoz első lépés a multak ismerete s a munkatér kellő áttekintése, meghitt kalauz kíséretében. S a mi szövetségünk egyetemére nézve kívánatos, ép oly fontos az egyes páholyokra vonatkozólag is, ha azt akarjuk, hogy céltudatos munkát fejtsenek ki testvéreink s különösen az újonnan felvettek kellő korán beletalálják magukat a mi eszme- és munkakörünkbe. E nélkül sokszor csak hosszú tapogatódzás után értik meg a mi értelmi és érzelmi világunkat, sőt még így is gyakori

a félreértés, vagy félreértetés. Ezen a bajon könnyen lehetne segíteni megfelelő munkák közrebecsátásával.

Felsorolhatnék még számos, valóságos betegség tünetet szövetségünk benső életéből, de, azt hiszem, egyelőre ennyi is untig elég ahhoz, hogy az elmondottakat alábbi konkrét javaslataim megokolásaként fogadjátok el.

Ezen indítványok a következők:

1. Érdemleges I-ső fokú munkák, – hacsak kivételes körülmények nem indokolják, – havonként csakis egyszer, legfeljebb kétszer tartassanak; a többi munkanapok csakis értekezlet jellegével bírjanak, vagy a páholy adminisztratív ügyeinek szenteltessenek s esetleg szksi munkák ismertetésére fordíttassanak.

2. A szigorú megrostálás alapján megejtett tagfelvételi munka után, a fennforgó szükséghez képest 2-3 oktató munka tartassék az újonnan felvett ttv. bevezetésére a szksi munka- és eszmekörbe, nem értve ezalatt a szksi formaságok s szimbolizmusok terjengős ismertetését. Ezzel kapcsolatban alkalmat kell adni az újonnan felvett ttv-nek arra, hogy őket közénk vezető intencióikról s szksi eszmélődéseikről számot adjanak egy székfoglalóféle munka tartásával. Ezt kötelezővé is lehetne tenni.

3. A páholy irodalmi bizottságai gondoskodjanak arról, hogy egy munkaévadban legalább 4-5 mestertv. beható munkát tartson általános, vagy alkalmoszerű szksi kérdések felett s ez által mintegy tanulságos példát nyújtsanak intenzív szksi munkálkodásra és eszmélődésre, lehetőségig menő kikerülésével a pusztán hangulatkeltésre számító előadásoknak.

4. A páholy munkák látogatottságának biztosítására a páholy házszabályainak szigorú alkalmazását ajánlom a rendszeresen elmaradókkal szemben s ismételt mulasztások esetén határozottan a törlést indítványozom; sokkal kevesebbre értékelve a szksi tributum megfizetését azon erkölcsi kárnál, melyet indolens ttv. rendszeres

elmaradozása a páholyok közszellemére s a szövetség presztízsére gyakorol.

5. A sokféle ágazó szellemi munkásság lehető egységesítése s a szkszi törekvések közös mederbe tere- lése céljából álljanak össze a rokongondolkozású pp. s tartsanak havonként legalább egyszer közös munkát előre megállapított szkszi témák felett, más-más pp. vezetése alatt, de előre kiosztott felszólalások kizárásá- val, I-ső fokú munka keretében. A téma kitűzése s az előadó tv. kijelölése az illető pp, fővilágosságaira bi- zassék. Az így megtartott munkák arra érdemes elő- adásait e pp. közös költséggel bocsássák a szövetségi műhelyek rendelkezésére. Az ily munkákon körözött özvegy persely eredménye az általános szkszi alap ja- vára fordíttassék.

6. Kerestessék meg a Symb. Nagypáholy oly célból, hogy megfelelő, 3-5 tagból álló központi bizottságok felállításáról gondoskodják a tudományos- politikai, szo- ciális, közoktatásügyi, történet-vallás és természettudo- mányi s filantropikus mozgalmak figyelemmeltartására s ez után megfelelő témák felvetésével a pp. szellemi munkásságának egységesítésére s irányítására. Az 5. pontban említett közös munkák anyaga ily módon állandóan adva lenne s nagyban elősegítené az egysé- ges szkszi közvélemény kialakulását.

Ezzel kapcsolatban okvetlenül gondoskodni kell arról, hogy aktuális és specifikus szkszi kérdések tár- gyalására a központ megfelelő előadó ttv.-kel rendel- kezzék vidéki pp. részére, akiket megfelelő honorárium mellett vidéki pp.-hoz esetről-esetre kiküld.

7. Kerestessék meg a Symb. Nagyp. oly célból, hogy tegye konsideráció tárgyává, miként volna lehetséges a szövetségi pp. anyagi erejének egyetemes szkszi célok szolgálatára való lekötése s igénybevétele legalább oly részben, hogy a lokálisnak minősíthető szkszi célok mellett szövetségünk egyetemes törekvései is istápolást nyerjenek úgy a szkszi propaganda, valamint a szabad- tanítás, felsőbb iskolai ifjúsági önművelés és szkszi

segélyezés tekintetében, hogy ez által eleje vétessék egyes pp. teljes anyagi megbénulásának s a már meglevő szksi szellemű kulturális s filantropikus intézmények elsorvadásának.

8. Hivassék össze egy páholyközi bizottság oly célból, hogy a Symb. Nagyp.-al összeköttetésbe lépve, módot keressen arra, hogy páhoiyházunk nagy társalgó termében a főmunkaévadban havonként közérdekű előadások rendeztessenek a tudományok különböző tereiről vett témák felett, a nővérek részvételével is. E célra szereltesék fel páholyházunk egy megfelelő vetítő-készülékkel a szemléltetés céljaira

9. Ugyanez a páholyközi bizottság kéressék fel arra is, hogy keressen módozatot egy szksi olvasó és társalgókor s egy nyilvános jellegű könyvtár létesítésére, amelybe, kellő körültekintéssel, profánok is felvehetők lennének. E körből minden politika és szksi jelleg eleve kizárandó.

10. Felkérendő a Symb. Nagyp., hogy gondoskodják a legalább 10 évet megért pp. történetének megírásáról, különös tekintettel azok tudományos működésének s filantropikus alkotásának stereotyp megismertetésére, a szksi eszme- és munkakörben való tájékozás nyerése céljából.

Ügyszintén gondoskodják arról is, hogy a magyar szksi irodalom története, megbízás útján, tudományos módszer szerint megírassék s ezzel a szövetség illetékes tagjai áttekintést nyerhessenek az előttük nyitva álló szksi tudományos munkatér felett

Sz. Ttv.! Végére értem talán unalmassá is vált előadásomnak. Ítélje meg a ti bölcseségték, mennyi életrevalóság van felveteti eszméimben s amit bennök helyesnek találtak: találjatok megfelelő formát megvalósításukra. Thorról, az északi germánok regebeli istenéről mondják, hogy mikor a jötunok országabeli óriások egy tülökből megkmálták borral, hogy igya ki, ha legény a talpán, bár háromszor is nekigyürkőzött: hija se látszott a tülöknek s kikacagták az óriások. Igaz,

de mikor tőlük elbúcsúzott, egy óriás megvigasztalta, ezt mondván neki: „Ne búsulj kudarcodon, hiszen abban a tülökben a földet körülövező tenger volt s ha ki tudtad volna inni: az ég s a föld megrendült volna; de azért hörpintéseiddel így is hatalmas hullámokat támasztottál a tengereken!”

Vajha nekem csak játszi fodrozást is sikerült volna keltenem szövetségünk már-már mozdulatlanná váló szellemi életében s a királyi művészet odaadó szolgálata serkenthetném a netán már is kedvtelenné s habozóvá vált tvv.-ket!